

जाहिरतीचे दर.

सालील पत्र्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(टपाल हंडील माफ)

क्रिकेट अंकास

एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—दैनिकीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख २८ जानेवारी, १९४२

अंक ४

कॉमनवेल्थचा वैभवशाली विस्तार

हेड ऑफिस बिल्डिंग

चेअरमन

* खा. व. एम्. एन्. मेथा,
C. I. E., M. B. E.

अॅशुअरन्स

कंपनी लि.

अॅक्टिंग ऑफिस सुपरिन्टेंडेंट * एम्. एन्. भागवत, B. A.

'कॉमनवेल्थ' ची पॉलिसी घेऊन जीवन निश्चित व सुखी करा.

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक.

वक्तशीर आणि मनपसंत काम
करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेल्थ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे १.

विविध माहिती

इंडिया पेपर पल्प कं. लि. कलकत्ता

वरील कंपनीस ३० सप्टेंबर १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी ७ लक्ष, ३९ हजार रुपये निवळ नफा झाला. कंपनीची विक्री २४ लक्ष रुपयांची झाली.

बडोदें संस्थान

ताज्या शिरगणतीच्या अहवालाप्रमाणे, बडोदें संस्थानाचे क्षेत्रफळ ८,१७६ चौरस मैल असून त्याची लोकसंख्या २८ लक्ष, ५५ हजार आहे. संस्थानांत एकूण ६४ गावे व २,८९६ खेडी आहेत. खेड्यांतील लोकांची शहरांकडे पाव असल्याचे दिसून येते.

हिंदी रेल्वेजचे उत्पन्न

१ एप्रिल ते ३१ डिसेंबर	रुपये
१९४०	८०,३०,००,०००
१९४१	९९,७२,००,०००

कपास पेरण्यास बंदी

इजिप्तच्या सरकारने त्या देशातील बऱ्याच मोठ्या भागांत कपास पेरण्यास बंदी केली आहे. ज्या ठिकाणी कपास नाही, तेथे घान्य पेरण्याची सक्ती करण्यांत आली आहे.

२३ हजार रुणांची सोय

मुंबईवर वैमानिक हल्ला झालाच, तर तरतूद असावी ह्या दृष्टीने मुंबई सरकार १३ लक्ष रुपये खर्चून तेथील इस्पितळांत आणखी २३ हजार रुणांची सोय करणार आहे.

चेक्सची संख्या

मुंबई बँकर्स क्लिअरिंग हाउसमार्फत १९४० व १९४१ साली झालेल्या चेक्सच्या देवघेतीचे तुलनात्मक आकडे खाली दिले आहेत:—

वर्ष	चेक्सची संख्या	चेक्सची रकम (रु.)	प्रत्येक चेकची सरासरीरकम रु.
१९४०	५५,७९,६०१	८ अब्ज, २८३ कोटी	१,४८५
१९४१	६२,८७,०८२	९ अब्ज, ७८३ कोटी	१,५५७

औद्योगिक वांधे

१९४१ च्या पहिल्या तिमाहीत ब्रिटिश हिंदुस्थानामध्ये ७१ औद्योगिक वांधे झाले व त्यांत २५,९४५ कामगारांचे कामाचे १,८५,५०६ तास बुडाले.

कॅनडा आपले येणे फर्ज रद्द करणार

युद्धसाहित्य, अन्नसामुग्री, कच्चा माल, इत्यादींसाठी ग्रेटब्रिटनला कॅनडाचे १३ अब्ज डॉलर्सचे देणे झाले आहे, ते कॅनडा रद्द करणार आहे.

बर्मडा येथील बँकेपुढील प्रश्न

बर्मडा येथे काही काळापुरत्या येऊन राहिलेल्या रहिवाशांनी आपले पैसे तेथील बटरफील्ड अँड सन ह्या सासणी बँकिंग फर्मकडे ठेव म्हणून ठेवले आहेत. त्यामुळे बँकेकडील ठेवीत गेल्या वर्षी ५०% वाढ झाली. हे पैसे केव्हा परत मागितले जातील त्याचा नेम नसल्याकारणाने, ते बऱ्हेशी रोस शिल्डक ठेवणे बँकेस प्राप्त झाले आहे. ३० जून, १९४१ रोजी बँकेच्या एकूण जिदगीपैकी (१७ लक्ष, १३ हजार पौंड) १० लक्ष, ९५ हजार पौंड एवढी रकम तिने रोस अगर इतर बँकांत ठेवली, बँकेस ह्या ठेवीपासून फायदा होत नसल्याकारणाने, ठेव ठेवणारांकडून ती व्यवस्थेचा सर्व वसूल करू लागली आहे.

चॅनेल आयलंड्सचा

चॅनेल आयलंड्सचा ताबा ग्रेट ब्रिटनने सोडण्यापूर्वी ज्या व्यापाऱ्यांनी त्या बेटांकडे माल निर्गत केला होता. त्यांस त्यांचे तेथील येणे बुढीत म्हणून लिहून टाकणे प्राप्त झाले आहे. सरकारने व्यापाऱ्यांची नुकसानभरपाई-करावी, अशी व्यापारी संस्थांनी केलेली सटपट ब्यर्थ गेली.

ब्रह्मी नोटांची मोठ मिळण्याची सोय

“सध्याची विशिष्ट परिस्थिति लक्षात घेता, रिझर्व्ह बँक आपल्या शाखांमार्फत ब्रह्मदेशांतच केवळ चालणाऱ्या चलनी नोटा ३% डिस्काँटने स्वीकारून त्यांची मोठ देईल” असे जाहीर करण्यांत आले आहे. किमान आठ आणे तरी चार्ज घेण्यांत येईल.

इराणचे माजी शहा

सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत इराणच्या माजी शहांनी मॉरिशसमध्ये वास्तव्य करावे, असे ठरविण्यांत आले आहे. ब्रिटिश सरकारच्या इच्छेनुसार त्यांची तेथे उत्कृष्ट व्यवस्था ठेवण्यांत येत आहे.

प्रमुख बँकांस गेल्या वर्षी झालेला नफा

बँक	नफा (रुपये)
इंपीरिअल	८०,१६,९००
बँक ऑफ इंडिया	३३,११,६५५
पंजाब नॅशनल	६,१७,८९०
इंडियन बँक	६,८९,७६७
बँक ऑफ बरोडा	९,८२,१४४

इंजनांचा तुटवडा

“संबंद हिंदुस्थानांत, ब्रॅड-गेजवर चालणाऱ्या इंजनांच्या संख्येत १९२९-३० चे मानाने १९३९-४० साली ६३३ इंजनांची घट पडलेली आहे. प्रत्येक इंजनाची माल ओढण्याची शक्ति वाढलेली असली तरी भागणी पुरी पडण्याइतकी इंजने अस्तित्वांत नाहीत, असे दिसते. ज्यास्त वॅगन्स मिळाल्या तरी त्या ओढण्याला इंजने गिळतीत का ?” बेंगल कोल कं. लि. चे अध्यक्ष, मि. मीलिंग, यांचे कंपनीच्या वार्षिक सभेत माषण.

हिंदुस्थानचे नवे कमांडर-इन-चीफ

हिंदुस्थानचे कमांडर-इन-चीफ जनरल सर आर्किबाल्ड वेव्हेल यांचे जागी जनरल सर अँलन फ्रेमिंग हार्टले यांची नेमणूक बादशाहानी केली आहे. कमांडर-इन-चीफ हे गव्हर्नर जनरलच्या एक्सिक्युटिव्ह कौन्सिलचे सभासद असतातच.

नॉर्वे स्वदेशी को. स्टोअर्स कं. लि.

वरील स्टोअर्स कंपनीने प्रत्येक भागास ३ रुपये अथवा भागाचे दर्शनी भागास २०% असे गेल्या वर्षीच्या व्यवहारांतील नफ्यांतून डिव्हिडंड जाहीर केले आहे.

लंडन स्टॉक एक्सचेंज

युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून, लंडन स्टॉक एक्सचेंजवर काम करण्यास परवानगी असणाऱ्या सभासदांची व नोकरांची संख्या १४३ हजारांची ६ हजारांवर आली आहे. त्यापैकी ३३ हजार ४५ वर्षावरील आहेत. नोकरांनी फौजेत दाखल होण्यामुळे ही घट पडली आहे. पुरुष कारकुनांचे जागी स्त्रियांची नेमणूक होऊ लागली आहे. परंतु आतापर्यंत दोनच स्त्रिया नेमण्यांत आल्या आहेत.

अनुक्रमणिका

१ विविध माहिती ... २८	५ कागदाची काटकसर करणेचे काही प्रकार... ३२
२ चलन, बचत व गुंतवणूक २९	६ बाहेरगाळावर मोडिम ... ३३
३ हवाई-हल्ल्यापासून बचाव २९	७ चित्रपटाचे धंदावर कराचा बाजो ... ३३
४ स्फुट विचार ... ३१	८ ग्रेट ब्रिटनचे परराष्ट्रातील भांडवल ... ३३
रणांगणातील हालचाली- श्री. वैकुण्ठराय मेहता यांचे माषण—बेलापूर येथील सहकारी परिषद—कै. मालचंद्रपंत सामंत.	९ निवडक बाजारभाव ... ३३

अर्थ

बुधवार, ता. २८ जानेवारी, १९४२

चलन, बचत व गुंतवणूक

आवश्यक असलेली सर्व लढाऊ सामुग्री भरपूर पुरवणे आणि त्यासाठी लागणाऱ्या सर्वांची तजवीज करणे हे युद्धकाळात सरकारचे पहिले कर्तव्य असते. रणांगणावरील हालचाली लष्करी तज्ञांच्या सल्ल्याप्रमाणे निश्चित करून युद्धसंबंधांतले धोरण यशस्वी होण्याकरिता ज्या योजना अमलात आणाव्या लागतात, त्यास पैसा लागतो आणि तो पुरवण्याचे काम सरकारच्या फंडनवीशी खात्यास कौशल्याने करावे लागते. जनतेचे प्रतिनिधी ह्या नात्याने राज्यकर्ते कारभार हाकीत असतात आणि त्यास युद्ध-सर्चाची भरपाई लोकांकडून मिळणाऱ्या पैशांतूनच करावयाची असते. हा पैसा सरकारास मिळण्याचे दोन मार्ग असतात आणि ते कर व कर्ज हे होत. रोजच्या रहाणीस अत्यावश्यक असलेल्या आपल्या प्राप्तीला अंश स्वतः खर्चून बाकीची मिळकत लोकांनी कर व कर्ज ह्यांचे स्वरूपात सरकारच्या स्वाधीन करावी अशी अपेक्षा असते. युद्ध-सर्च, जनतेची प्राप्ती, कर व कर्ज ह्यांचा मेळ घालणे हे मोठ्या कौशल्याचे काम असते. राष्ट्राचा सर्व युद्ध-परिस्थितीत विलक्षण रीतीने वाढत असतो आणि तो चलनाच्या सहाय्याने व्हावयाचा असल्याने पैशाचा पुरवठा मागणीस अनुसरून योग्य मर्यादेत राखणे हे कामहि अवघड असते. सरकारचा सर्व अवाढव्य रीतीने वाढणे म्हणजे देशातील व्यवहारात मोठ्या प्रमाणात चलन खेळणे होय. युद्ध-परिस्थितीमुळे एका बाजूने अनेक जिनसांचा पुरवठा मर्यादित होतो आणि हा माल विकत घेण्याचे जनतेचे सामर्थ्य चलनाच्या विस्ताराच्या योगाने मात्र वाढलेले असते. ह्या बाबतीत मागणी-पुरवठ्याचा मेळ न बसल्यास बाजारभाव चढतात आणि कामकरी व मध्यम वर्गातले लोक ह्यांस प्राप्ती वाढण्याची आवश्यकता भासू लागते. चढते बाजारभाव आणि विस्तार पावणारे चलन ह्यांची योग्य सांगड घालण्यासाठी सरकारला खास योजना अमलात आणाव्या लागतात, त्या पुढेरी असतात. लोकांनी विकत घ्यावयाच्या जिनसांच्या पुरवठ्याचे नियंत्रण करणे आणि त्यास आपल्या सर्चात बचत करावयास लावून ती कर्जाच्या मार्गाने आकर्षून घेणे ह्या त्या योजना होत.

साय पदार्थ व फपडे ह्यांच्या खरेदीवर इंग्लंडमध्ये सरकारने नियंत्रण घातले आहे आणि ठराविक किंमतीची तिकिटें देऊनच लोकांनी हे जिनस विकत घेतले पाहिजेत असा तेथे निर्बंध आहे. त्याचप्रमाणे लोकांनी सर्चात बचत करून शिलकी पैसा-सरकारी रोखे खरेदी करून त्यांत गुंतवावा ह्यासाठी जोराचा प्रचार त्या देशात चाललेला आहे. हिंदुस्थानात मालाच्या खरेदीवर सरकारी नियंत्रण नाही. युद्धपरिस्थितीमुळे मालाची वहातूक अडचणीची होऊन स्वाभाविक रीतीने जिनसांच्या पुरवठ्यास मर्यादा बसेल तेवढेच ह्या देशात नियंत्रण आहे असे म्हणता येईल. तथापि, प्रमाणाबाहेर खल्याचा प्रसार होऊन बाजारभाव चढण्यात त्याचा परिणाम होऊन नये म्हणून लोकांची बचत सरकारी रोख्यात आकर्षली जावी असा प्रयत्न चालू आहे. वाढत्या युद्धसर्चाबरोबर व्यवहारात अधिक चलन खेळणे अपरिहार्य आहे आणि ते सरकारकडे परत जावे ह्या हेतूने देशात ठिकठिकाणी मंडळे स्थापण्यात आली आहेत आणि ती ह्या प्रकारची बचत व सरकारी रोख्यात गुंतवणे ह्यांचे बाबतीत प्रचार करीत आहेत. प्रस्तुत प्रकरणी सर्चा करून धोरण ठरवण्यासाठी हिंदुस्थान सरकारचे फंडनवीस सर जरेमी रेस्मन ह्यांनी दिल्ली येथे नुकतीच एक परिषद बोलावली होती. लोकांची बचत सरकारकडे आकर्षण्याचे व त्या संबंधांतल्या प्रचाराचे नवीन व अधिक कार्यक्षम मार्ग शोधून काढणे हे त्या परिषदेचे मुख्य कार्य होते. सामान्य जनतेमध्ये वैयक्तिक प्रचार होणे आणि स्थानिक मंडळींनी लोकांची मने बचतीकडे वळविणे हाच इष्ट व कार्यक्षम मार्ग आहे हा दिल्लीच्या परिषदेत झालेल्या चर्चेचा निष्कर्ष होता असे प्रसिद्ध झाले आहे.

चलन व्यवहारात अधिक खेळणे हे युद्धासारख्या परिस्थितीत अपरिहार्य आहे. चलनाचा व मालाच्या पुरवठ्याचा मेळ बसणे ही महत्त्वाची गोष्ट आहे आणि तो बसण्यास चलनाचा कांहीं भाग व्यवहारामधून काढून घेतला जाणे आवश्यक होते. इंग्लंड, अमेरिका, कानडा इत्यादि सर्वच देशांत चलनाचा ह्याप्रकाराने विस्तार होत आला आहे, परंतु तेथे जनतेची बचत आणि तिची सरकारी कर्जात गुंतवणूक त्यांचीहि प्रगति होत आहे. हिंदुस्थानात चलन कसे वाढले आहे हे रिझर्व्ह बँकेच्या व्यवहाराचे प्रस्तुत संबंधांतले तुलनात्मक आकडे खाली दिले आहेत त्यावरून दिसून येईल:—

हिंदी चलनाची वाढ

	प्रचलित नोटा (कोटि रुपये)
ऑगस्ट १९३९ पूर्वीचे १९ महिने (सरासरी)	१८४
मार्च १९४१ नंतरचे १९ महिने (सरासरी)	२३६
१६ जानेवारी १९४२ रोजी	२५२

हवाई-हल्ल्यापासून बचाव

आपला बिल्डिंग व स्ट्रीट बॉर्डन कोण आहे, ते प्रथम समजून घ्या, कारण ते तुम्हास आता व पुढे अधिक जरूरीचे वेळी सहाय्य करणार आहेत.

हल्ल्यापूर्वी

चरगुती व्यवहार व उपयोगधंदा पूर्ववत् चालू ठेवा. काम थांबवू नका. गप्पा ऐकू नका अथवा गर्वी वाढवू नका. अन्नसामुग्रीवर

अच्छादन ठेवा. हव्यांत ती भरून वर झांकण घालणें फार उत्तम. झांकण उडून जाऊं नये ह्यासाठी त्यावर वजन ठेवा, कारण कांचेचे तुकडे त्यांत उडाले तर अन्न लागणें धोक्याचें आहे व तें कदापि खाऊं नये. पिण्याचें पाणी हाताशी पण सुरक्षित ठेवा. पाणी जेवढें भरून ठेवतां थेंडेंल तेवढें ठेवा, म्हणजे लागलेली आग तात्काळ विझवितां येईल.

हल्ल्याचे वेळीं

इषारा ऐकला कीं, घरांत बसा. बाहेर जाणें धोक्याचें असून जाण्यास मनाई आहे. घराबाहेर असल्यास, जवळच्या घरांत शिरा व तेथेंच थांबा. घराबाहेर रहाण्यास मनाई आहे. वॉर्डनचा सल्ला घ्या. घरांतील तळमजल्यावरील आंतली खोली सर्वांत सुरक्षित. रस्त्यावर सिडक्या नसलेली खोली श्रेयस्कर. खुर्ची, गादी, इत्यादींवर बसा अगर निजा. भिंतीस टेकूं नका. सिडक्यांपासून दूर रहा; उडत्या कांचा घृत्यूस कारण होऊं शकतात. सिडक्या उघड्या ठेवा. हॅडरॅटलनें गॅस हल्ल्याचा इशारा दिला, कीं सिडक्या दारें उघडून टाका. भेगा वगैरे कागदाच्या बोळ्यांनीं अथवा चिंध्यांनीं भरून टाका. ह्या कार्मी ब्लॅकट्रेटें उत्तम. गॅस मीटर बंद करा. शेगड्या, समया, जुळी इत्यादि विझवा. धार्मिक कामासाठींही वात लावूं नका. पेटलेल्या आगी प्रबळ होण्यापूर्वीं तात्काळ विझवा; त्यासाठीं पाण्याची तरतूद हवीच. हानी अथवा नुकसान झाल्यास तात्काळ विल्डिंग वॉर्डन, स्ट्रीट वॉर्डन, पोलिस अथवा सिव्हिक गार्ड ह्यांस कळवा.

हल्ल्यानंतर

“ऑल क्लिअर”चा इषारा मिळाला, कीं नेहमीच्या कार्यक्रमास प्रारंभ करा. गर्दी वाटवूं नका. नुकसानी बघण्यास जाऊं नका; इतरांवरील आपत्ती तुमचा तमाशा नव्हे. तुमच्यावर पाळी आल्यास तुम्हांकडे लोकांनीं निरखून पाहिलेले तुम्हांला आवडणार नाहीं.

गॅस

गॅस वापरला जाण्याचा संभव नाही, परंतु तो वापरण्यांत आलाच, तर खालील गोष्टी लक्षांत ठेवा. हॅडरॅटलचा आवाज करून वॉर्डन व पोलीस गॅसचा इशारा देतील. तो ऐकूं येतांच, सर्व दारें व सिडक्या लावून घ्या, कागदांनीं अथवा कापडाच्या चिंध्यांनीं भेगा बुजवा व ब्लॅकट्रेटांचा उपयोग करा. शांत रहा; व “ऑल क्लिअरचा” इशारा मिळेपर्यंत, तुम्हीं करित असलेले काम चालू ठेवा. गॅसचा धोका संपल्याचें कळविण्याकरितां पोलीस व वॉर्डन हातानें छोट्या घंटा वाजवतील. त्या ऐकल्यावर दारें व सिडक्या उघडण्यास हरकत नाही. गॅसचा उपयोग केला जात नसेल, अशा सर्व वेळीं दारें-सिडक्या उघड्या ठेवा म्हणजे कांचा उडून जातील, त्या तुम्हांस अपाय करणार नाहीत.

नेहमीं शांत व धीरोदात्त रहा म्हणजे तुमचें अनुकरण करून इतरही तसेंच करतात.

शत्रूला तुम्हांस गोंधळून टाकावयाचें आहे, तेव्हां त्याचे कडे दुर्लक्ष करून त्याचा परामव करा.

इशारे

दोन मिनिटें वाजणारा, आवाजांत चढ-उतार करणारा भोंगा म्हणजे हवाई हल्ल्याचा इशारा होय. भराभर कर्कश आवाज देणारी शिटी इन्सेंडिअरी बांब्या वर्षाव दर्शविते. हॅडरॅटल म्हणजे विषारी वायू, हातानें वाजविण्याची घंटा म्हणजे विषारी वायूचा हल्ला बंद व दोन मिनिटें एकाच आवाजांत वाजणारी शिटी म्हणजे सब-डीकचा इशारा होय.

६ वा यशस्वी आठवडा

दोन विरुद्ध दिशेनें वहाणारे प्रवाह !
ते एकत्र झाले तर किती प्रभावी
कार्य करूं शकतात त्याचें चित्र

संगम

नवयुग चित्र

: निर्माते :

विनायक

मिनवर्हा-पुणे

रोज दोन वेळ ६। व १० शनि. रवि. सोम.
जादा वेळ ३ वा.

महायुद्ध दाराशीं आले

परदेशी औषधें

दुर्मिळ व महाग झालीं

पण

भिण्याचें कारण नाहीं !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें
तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालज्विन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरसहि वापरूं लागले आहेत. ★

दरसाल विनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे १.

स्फुट-विचार

रणांगणांतील हालचाली

मलायामध्ये जपानी सैन्य हळुहळु सिंगापूरच्या रोसाने पुढे येत आहे आणि ब्रह्मदेशांतहि त्याची गढबढ चालली आहे. विशेषतः रंगूनवर जपानी विमानांचे हळे वाढत्या प्रमाणांत होत आहेत. पॅसिफिक महासागराच्या ह्या विभागांत ह्या रीतीने जपानची प्रगति होत आहे हे पाहून इंग्लंडमधील लोकमत त्याबद्दल आपल्या सरकारास जाब विचारीत असून त्याने पूर्ण एशियांत लढाऊ तयारी ठेवावयास पाहिजे होती तशी ती ठेवली नाही अशी त्याचेवर टीका केली जात आहे. मलायामध्ये जपानने विमानगृहे व महत्वाची बंदरे सडप झालून ताब्यांत घेतली आणि किनाऱ्यावर आपले सैनिक उतरून ब्रिटिश फौजांस दक्षिणेकडे माघार घेणे आवश्यक केले, त्यांचे कारण बचाव करणाऱ्या ब्रिटिश सैन्यास लढाऊ विमानांचा जरूर तो पुरवठा होऊ शकला नाही ही गोष्ट इंग्लंडमध्ये अधिकाऱ्यांनी व मंत्र्यांनी कबूल केली आहे. त्यांचे म्हणणे असे आहे की, युद्धाच्या हालचालींकडे व्यापक व अंतिम परिणामांच्या दृष्टीने पाहिले असता सिंगापूरच्या बाजूस जपानच्या अनपेक्षित हल्ल्यांचा तात्काळ प्रतिकार करण्यास समर्थ अशी लढाऊ तयारी जाग्यावर नसणे अपरिहार्य होते. एकाच वेळी अनेक रणांगणांवर युद्ध सामुग्री भरपूर पाठवणे शक्य नव्हते. रशियास सामान पुरविणे अत्यावश्यक होते आणि लिबियांतून जर्मनी व इटली ह्यांच्या सैन्याची हकालपट्टी करणे हीहि तातडीची गरज होती. युरोपांत जर्मनीचे बळ खच्ची करणे ही जिवाळक्याची गोष्ट आजहि आहे आणि रशियाने हिटलरवर अलीकडे जे दणदणित विजय मिळवले आहेत ते शक्य होण्यास इंग्लंड व अमेरिका ह्यांस त्या रणांगणांवर लढाऊ सामान पाठवणे अगत्याचे होते. त्यांनी असे केले नसते तर कॉकेशस व सुएझ कालवा ह्यांचेकडची बाजू उघडी पडली असती आणि हिटलरच्या पश्चिम एशिया व इजिप्त ह्यांमधील स्त्रान्यांच्या योजनांस अनुकूल परिस्थिति निर्माण झाली असती. ह्या विचारसरणीत पुष्कळ तथ्य आहे, हे सामान्यतः मान्य करावे लागेल. इंग्लंड, अमेरिका, चीन, व ईस्ट इंडीज ह्यांच्या संपूर्ण सहकाराच्या योजना आतां हळुहळु फलद्रूप होत आहेत, तसतशा जपानी सैन्यांच्या हालचालींस अधिकाधिक पायबंद बसत आहे. अमेरिकेचा प्रतिकारहि कार्यक्षम होत असून चिनी फौजांस शत्रूच्या विरुद्ध यश येत आहे. पॅसिफिक महासागरांतील युद्धाच्या हालचाली प्रारंभी असमाधानकारक झाल्या असल्या तरी त्या परिस्थितीत अनुकूल बदल होण्याची लक्षणे स्पष्ट दिसत आहेत. विशेषतः अमेरिकेंत लढाऊ सामुग्रीच्या उत्पादनाच्या प्रचंड योजना हार्ती घेतल्या जात आहेत आणि ब्रिटिशांचे वैमानिक सामर्थ्य वाढत आहे. ह्या गोष्टी आशाजनक आहेत. जप्यत तयारी होईपर्यंत शत्रूची पुढे होणारी चाल मर्यादित करून आपली लढाऊ शक्ति अबाधित ठेवणे हेच धोरण ब्रिटिश सेनानासि शक्य व इष्ट आहे हे सूक्ष्म विचारांती लक्षांत घेण्यासारखे आहे.

भी. वैकुंठराय ह्यांचे भाषण

के. वा. रावबहादुर काळे ह्यांच्या उदार देणगीने स्थापन झालेल्या मोसले स्कूल ऑफ पॉलिटिक्स अँड एकॉनॉमिक्स ह्या संस्थेचा वार्षिक दिन गेल्या रविवारी साजरा करण्यांत आला. त्या प्रसंगी मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर, श्री. वैकुंठराय मेथा ह्यांचे मुख्य भाषण झाले. सहकारी चळवळीबाबत दीर्घकालीन अनुभव असलेला, पूर्ण माहितगार व श्रद्धावान कार्यकर्ता त्यांच्यासारखा विरळा असल्याने त्यांचे भाषण अत्यंत बोधप्रद व विचारप्रवर्तक झाले हे सांगावयास नको. सहकारी संस्थांच्या संघटनांच्या मुळाशी असलेली तत्त्वे आणि त्यांच्या कार्यपद्धतीची वैशिष्ट्ये ह्यांचे संबंधांत अज्ञान पसरल्यामुळे लोकांमध्ये सामान्यतः अनेक गैरसमज फैलावले आहेत. त्यांचे दिग्दर्शन करून, हिंदी सहकारी चळवळीची सुधारणा सहेतुक पद्धतीने कशी केली पाहिजे ह्या विषयाचे मार्मिक विवेचन श्री. वैकुंठराय ह्यांनी केले. प्राथमिक शेतकी पतपेढ्यांच्या कारभासची छाननी करून कज देणे व वसूल करणे, देसरेख इत्यादि बाबी-विषयांच्या कार्यपद्धतीच्या गुणदोषांचे त्यांनी परीक्षण केले. प्रांतिक सरकारचे व सहकारी खात्याचे सहकारी संघटनाशी संबंध आणि ग्रामोद्धाराचे कामी सहकारी संस्थांचा उपयोग करून घेण्याचे महत्त्व ह्यांचे विवेचन करून ह्या बाबतीत योजनात्मक धोरण आखले जाण्याची आवश्यकता त्यांनी प्रतिपादली.

बेलापूर येथील सहकारी परिषद

अहमदनगर जिल्हा व बारामती येथील कॅनॉलखालील सहकारी सोसायट्यांच्या प्रतिनिधींची एक सभा बेलापूर येथे गेल्या शनिवारी प्रा. काळे ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली भरली होती. सोसायट्यांच्या अढचणींवर उपाय शोधून काढून त्यांचे काम अधिक उत्साहाने व कार्यक्षम रीतीने चालवणे ह्यासाठी योजना आखणे हा सभेचा मुख्य उद्देश होता. सहकारी व इरिगेशन खात्यांचे स्थानिक अधिकारी, कर्जेवसुलच्या, शेती-सुधारणेच्या व शेती मालाच्या विक्रीच्या व्यवस्थेसंबंधाचे अधिकारी उपस्थित असून प्रांतिक बँकेचे मॅनेजिंग डायरेक्टर, मॅनेजर व सीनिअर सुपरव्हायसर ह्यांनी सभेतील कार्यास सहाय दिले. चर्चा व्यावहारिक स्वरूपाची होऊन तीमध्ये सभासदांनी उत्साहाने भाग घेतला. कालव्याचे पाणी शेतीस समाधानकारक रीतीने मिळावे ह्यासाठी इरिगेशन खात्यास सूचना, वाईट स्थितीतल्या सोसायट्यांची पुनर्घटना, शेतमालाच्या विक्रीची सहकारी घटना व शेतमालाच्या वहातुकीस रेल्वेच्या सवलती मिळण्याची आवश्यकता, ह्या विषयांची चर्चा सभेत होऊन कित्येक ठराव मान्य करण्यांत आले. उपस्थित असलेल्या अधिकाऱ्यांनी आपापल्या कक्षेत घेणाऱ्या विषयांसंबंधाने माहिती दिली आणि मार्गदर्शन केले. बेलापूर येथे भरलेल्या सहकारी परिषदेचा परिणाम तिच्या कार्यात भाग घेणाऱ्या सोसायट्यांच्या परिस्थितीत सुधारणा होण्यांत आणि त्यांच्या कार्यकर्त्यांत अधिक उत्साह व अधिक विस्तृत संघटना निर्माण होण्यांत होईल अशी अपेक्षा करण्यास हरकत नाही.

कै. वा. भालचंद्रपंत सामंत

मुंबई येथील बी. पी. सामंत आणि कंपनी ह्या सुप्रसिद्ध जाहिरात कंपनीचे चालक श्री. बी. पी. सामंत ह्यांस कांहीं दिवसांपूर्वी देवाज्ञा झाली हे नमूद करण्यास दुःख वाटते. श्री. सामंत ह्यांनी छापखान्यांतील टाइमकीपरच्या नोकरीपासून आपल्या व्यवसाया आयुष्यक्रमास प्रारंभ केला आणि अल्पावधीत ते स्वतंत्र जाहिरात एजंट म्हणून सुप्रसिद्ध झाले. आपल्या धंद्यात त्यांनी कमाळीचे यश मिळविले व पुढे त्यांनी पिअरलेस पिक्चर्स ह्या नांवाने चित्रपट प्रकाशनाचे कामही हाती घेतले. त्यांच्या सहकार्याची मदत कांहीं महाराष्ट्रीय कंपन्यांस बहुमोल झालेली आहे. त्यांच्या कर्तबगारीस आणखी कितीतरी यश आले असते, परंतु त्यापूर्वीच अकाली त्यांचेच मृत्यु ओढवला. श्री. सामंत ह्यांची सचोटी व कर्तबगारी आणि त्यांनी मिळविलेले सुयश व त्यांचे त्यांतील उच्च स्थान ह्यांसंबंधी वेगवेगळ्या वृत्तपत्रांनी अत्यंत गौरवपर उद्गार काढलेले आहेत.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

हेड ऑफिस : पुणे शहर.

स्थानिक शाखा : डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा : इलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत भांडवल	: रु. १०,००,०००
विक्रीस काढलेले भांडवल	: रु. ५,००,०००
संपलेले भांडवल	: रु. ४,१४,०५०
वसूल झालेले भांडवल	: रु. २,०६,९७५
एकूण सेळते भांडवल	: रु. ३३,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष

श्री. धों. कु. साठे

श्री. न. ग. पवार

श्री. च्यं. वि. रानडे

श्री. वा. पु. वर्दे

श्री. मा. रा. जोशी

श्री. श्री. गो. मराठे

श्री. र. चि. सोहोनी

मि. फ. वी. पद्मजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची खरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

बँकेच्या शेअरवर १९४० अखेर पुण्या होणाऱ्या वर्षी द. सा. द. शेकडा ४ टक्के करमाफ डिबिडंड दिले गेले. बँकेची शेअरविक्री चालू आहे.

म. वि. गोखळ
मॅनेजर.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

४ सहकार

कागदाची काटकसर करणेचे कांहीं प्रकार

(लेखक:—श्री. श्री. ज. गानू, राजगुरु प्रेस, पुणे)

युद्धामुळे कागद फार दुर्मिळ होत चालला आहे; तेव्हा कागद शक्य तेवढ्या काटकसरीने उपयोगात आणावा आणि त्याची कशा तऱ्हेने काटकसर करता येईल हे पुढे निदर्शण्यात आले आहे.

(१) प्रत्येक कामाचे वेळी शक्य तेवढा लहानांत लहान आकाराचा कागद वापरणेचे ठरवा.

(२) टाइप करणे अगर हाताने लिहिणे कागदाचे दोन्ही बाजूने लिहा.

(३) जरूर नसेल अशा वेळी ऑफिस कॉपी ठेऊ नका.

(४) जास्त प्रती लिहितांना अगर टाइप करतांना तेवढ्या सर्व प्रतींची जरूरी आहे अगर कसे तें अगोदर नीट पाहून मगच त्याचेकरता कागद खर्च करा.

(५) टाइप करणे तें सिंगल स्पेसने टाइप करा.

(६) छपाई अगर हाताने लिहिणेचे सर्व कामांत मार्जिनचे (समास) प्रमाण शक्य तों कमी करा.

(७) छपाई कामास शक्य तेवढा लहान टाइप वापरून जागेची बचत करा.

(८) एकेरी जिन्नस पॅक न करता १०-५ अशा जिनसा एके ठिकाणी गुंडाळून घ्या.

(९) पॅकिंगमध्ये अगदी आवश्यक तेवढ्याच आकाराचा कागद वापरा; त्यापेक्षा मोठा वापरू नका.

(१०) तयार मालावरील लेबलांचा साइज कमी करता येईल तेवढा करा.

(११) तुम्हास आलेले पत्राचे मागेच त्याचे उत्तराची ऑफिस कॉपी लिहा व अशा तऱ्हेने तो कागद वांचवा.

(१२) विशेष बार्ड न दिसेल अशा वेळी वेष्टणाशिवाय माल न्या.

(१३) मासिके, साप्ताहिके, दैनिकांचे अंक वगैरे विक्री होईल ती होईल, बाकीच्या प्रती परत, या पद्धतीवर व्यवहार करू नका.

(१४) भिंतीवर वगैरे लावले जाणारे एकाच जाहिरातीचे २ बोर्डातील अंतर २०० फुटापेक्षा कमी ठेवू नका.

(१५) चालू परिस्थितीत शक्य तों मोफत वांटणेकरता कॅलेंडर्स काढू नका; त्यांतूनहि काढलीच तर ती फारच अल्प प्रमाणावर काढा.

(१६) शाळासाल्याचे शिक्षणक्रमांत ज्यामुळे आज नवीन पुस्तके छापणे जरूरीचे होईल असा कोणत्याहि प्रकारचा फरक चालू युद्धजन्य परिस्थितीत केला जाऊ नये अशी दक्षता घ्या.

(१७) छापखान्यांतून मुद्राकरता वापरला जाणारा कागद पूर्वीप्रमाणे एक बाजूचे पेवर्जी दोन बाजूने उपयोगात आणा व त्या कागदाची लांबी रुंदी ही अगदी जरूर तेवढीच ठेवा.

(१८) सर्व ऑफिससमधून सरकारी अगर खासगी लहान मोठी पाकिटे पुन्हा पुन्हा वर कोरा कागद लावून उपयोगात आणाली जावीत.

—“मुद्रणप्रकाश”वरून

म्हैसूर पेपर मिलस लि. बंगलोर

वरील कंपन्यांस ३० सप्टेंबर, १९४१ अखेर संपलेल्या वर्षी १ लक्ष, २५ हजार रुपये निवळ नफा झाला.

बांदगुळावर मोहीम

पुणे येथील डेकन अॅमिक्लरल असोसिएशनने खेड-शिवापूर सोऱ्यांत, आंब्यांवरील बांदगुळांचा नाश करण्यासाठी गेल्या महिन्यांत जी मोहीम काढली होती, तिला लोकांकडून चांगला पाठिंबा मिळून त्या सोऱ्यांतील १० गांवांत १,१०७ झाडांवरील बांदगुळे काढण्यांत आली व त्यांची संख्या १५,६५१ इतकी भरली. बांदगुळांचे सर्पण चांगले होतं, तोडलेल्या बांदगुळापासून ५२८ गाड्या सर्पण झाले. बांदगुळे तोडण्याचे काम बहुतेक झाडांच्या मालकांनी स्वतःच केले.

निरनिराळ्या गांवांत किती काम झाले ते खालील तक्त्यावरून दिसेल.

गांवाचे नांव	झाडे संख्या	बांदगुळे नग	मालगाड्या
कामुडी	१५३	२०७०	८२
खेड	४२	५९५	३०
शिवापूर	२०	७५	४
गाउददरे	७६	८८०	२५
सोपी	२५	५००	२०
आर्वी	७६	१,५२०	५०
रांशे	२५५	४,२३०	११८
कुसगांव	२९६	४,५००	१५०
शिंदेवाडी	३५	२५०	१०
रहाटवडे	१२९	१,०३१	३९
	१,१०७	१५,६५१	५३८

चित्रपटाचे धंद्यावरील कराचा बोजा

चित्रपटाचे धंद्यावरील कराचा बोजा किती भारी आहे, हे जर्नल ऑफ दि फिल्म इंडस्ट्रीच्या नोव्हेंबर १९४१ च्या अंकांत सुबोध रितीने दाखविण्यांत आले आहे. त्यांतील माहिती खाली दिली आहे:—

	वार्षिक कर (रुपये)
(१) (अ) कच्चा फिल्मवर व (ब) सिनेमाचे यंत्रसामुग्रीवर आयात जकात	(अ) १९३८-३९ साली ४ ३/४ लक्ष रुपये जकात घसूल झाली. (ब) हे उत्पन्न १ ३/४ लक्ष भरेल.
(२) प्राप्तीवरील कर	सुमारे १८ लक्ष, १२ ह.
(३) जादा नफ्यावरील कर	माहिती उपलब्ध नाही
(४) तयार फिल्मवरील आयात जकात	सुमारे ८ लक्ष, ८५ हजार.
(५) करमणुकीवरील कर	सुमारे ४५ लक्ष, ३६ ह.
(६) वीज कर	किमान ८ लक्ष
(७) मालमत्तेवरील सरकारी कर	५ लक्ष
(८) प्रॉपर्टी टॅक्स (सिनेमागृहांवरील)	३७ ३/४ लक्ष
(९) जाहिरातीवरील कर	२ लक्ष
(१०) थिएटरवरील कर	१ ते २ लक्ष
(११) फिल्मवरील ऑक्ट्रॉय ड्यूटी	१ ३/४ लक्ष

म्हणजे, एकूण वार्षिक कराची रकम १ कोटी, ३४ ३/४ लक्ष रुपये, म्हणजे चित्रपट धंद्याच्या उत्पन्नाचे ३८% भरते!

ग्रेट ब्रिटनचे परराष्ट्रातील भांडवल

ग्रेट ब्रिटनमध्ये होणाऱ्या आयातीची किंमत देण्यास ग्रेट ब्रिटनमधून पुरेशी निर्गत होणे सध्या शक्य नसल्या कारणाने, ते राष्ट्र इतर देशांत गुंतविलेले भांडवल त्या कामी उपयोगांत आणित आहे. ह्या भांडवलाच्या उत्पन्नामुळे ग्रेट ब्रिटनने निर्गत करावयाच्या मालाचे पेक्षा कितीतरी पट अधिक माल त्या देशास आजवर उपलब्ध होऊ शकत असे. अमेरिकेतील ब्रिटिश-कंपन्यांचे भाग आता तेथे विकण्यांत अग्न गहाण टाकण्यांत आले आहेत व कॅनडा, हिंदुस्थान आणि दक्षिण आफ्रिका ह्या देशांनी आपली ग्रेट ब्रिटनमधील कर्जे विकत घेऊन टाकली आहेत. दक्षिण अमेरिकेतील देशहि हाच मार्ग आक्रमीत आहेत. चालू युद्धामुळे ग्रेट ब्रिटनला आपल्या परदेशांत गुंतविलेल्या भांडवलापैकी सुमारे एक तृतीयांश भांडवलास मुकावे लागेल असा मॅचेस्टर गार्डियन साप्ताहिकाचा अंदाज आहे.

निवडक बाजारमाव

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर, १९३५ पासून)

१%

सरकारी आणि निमसरकारी रोखे

५% करमाफ लोन (१९४५-५५)	१०८-४
४% १९४३	१०३-०
१ ३/४% विनमुदत	९५-६
३ ३/४% १९४०-५०	१०९-८
३% (१९६३-६५)	९४-६
२ ३/४% १९४८-५२	९४-०

मंडळांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा घसूल झालेले भांडवल व कंसांतल्या आकडा वार्षिक डिभिडंड दर्शवितो.)

बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) ११%	१४२-८
बँक ऑफ बंगोडा (१००-५०) १०%	११९-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ९%	४०-८
इंपीरिअल बँक (५००) १२%	१५५२-८
रिसर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१०५-०
बीचे ट्रेन्चे ऑर्टि. (५०) १२%	१३६-४
टाटा पॉवर ऑर्टि. (१०००) ५ ३/४%	१५८०-०
आंध्र बॅंकी ऑर्टि. (१०००) ७ ३/४%	१६४०-०
अहमदाबाद मालज (५००) ११ ३/४%	८५१-१२
तापी बॅंकी (५००) ८%	६३५-०
बेलापूर युगर (५०) १० ३/४%	२१८-०
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ ६/८%	४९-८
शिया स्टीम (१५) १ ६/८%	२०-४
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ ६/८ आ.	५०-८
ओरिएंटल विमा (२००) १२ ५/८ आ.	४२६०-०
टाटा आयर्न ऑर्टि. (७५) १५ ६/८%	३०२-०
टाटा आयर्न विकट (३०) १७ ३/४ आ. ० पे	१६२५-०
असोसिएटेड सिमेंट (१००) ५ ६/८%	१५९-८

तोने-बांदी

तोने (मिट) प्रत्येक तोन्यास	४६-१४-०
बांदी प्रत्येक १०० तोन्यास	४०-१०

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाइंग हाऊस’

कोचाचे कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कव्हर इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना:—
भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver,
Electro-plater & Manufacturer of Sporting
Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
POONA CITY.

बायो टोनो

शरीर व त्यांतील रक्त-
पेशींची वाढ करणारे
उत्कृष्ट टॉनिक
नैसर्गिक रीतीने हाडांची
वाढ होण्यास आणि शरीर
सदृढ करण्यास याची मदत
होते. हे मधुर व रुचकर
असून मुलें आवडीने घेतात.

किं. रु. १-८-० ट. स्व. नि.

रॉय आणि कंपनी, १७६ प्रिन्सेस स्ट्रीट, मुंबई २

न्यायमूर्ति रानडे यांचे

तीन अप्रसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY
INDIAN SUGAR INDUSTRY

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली ‘टाइम्स ऑफ इंडियांत’ स्वदेशी साखरेच्या धंद्यासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे ह्यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

व्यवस्थापक, ‘अर्थ’, पुणे ४

ह्या पत्त्यावर आठ आण्यांची तिकिटें पाठवून लेखांची प्रत मागवावी.

महाराष्ट्रांत लेखी गॅरंटीसह टिकाऊ व मनपसंत

साईन-बोर्ड्स, खरी शिके,

आकर्षक

सिनेमा स्लाइड्स व पिकचर पेंटिंग

सतत २० वर्षे विश्वसनीय व वेळेवर मिळण्याचें
एकच ठिकाण

पेन्टर ए. जी. वेडेकर

(मराठी वळणाचे स्पेशॅलिस्ट)

बुधवार चौक, पुणे २ (सिटी)

बाहेरगांवची कामें व्यवस्थित व वेळेवर पाठवूं.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

हे पत्र पुणे, पेट भांबुडा घ. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. विठ्ठल हरि चर्वे, यांनी छापिले व रा. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी ‘दुर्गाधवास’, भांबुडा, घ. नं. १२११३, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.